

Tanítómestereink

Haan Lajos: Békéscsaba vidékéről és népéről¹

Csabának vidéke merő róna és síkság, s ezt csak itt-ott váltják fel alacsony halmok, melyek a hagyomány szerint a hajdani háborús időkben őr- vagy temetkezőhelyek lehettek. A vidék kezdve a Körös vizétől egész a n. kondorosi pusztáig mindinkább emelkedik, úgyhogy a n. kondorosi pusztát némely mérnökök a világosvári hegygel egy arányba teszik. Hogy e vidék, valamint az egész alföld hajdan tenger alatt feküdt, bizonyítja az, miszerint, Nógrád, Pest és más felsőbb megyékben máig is kővé vált iszap – Kaisermantel – tele tengericsigákkal találkozik, néhol 300 ölnyire a víz színe fölött. Ha tehát ezen magas vidékek tenger alatt voltak, bizonyos, hogy az alföldi vidék is az alatt volt, s a történetírók által említeni szokott édes tenger alatt, ezen itt hajdanában elnyúlt vizeket kell értenünk. Vanak Csaba határán néhol úgynevezett tengerszemek is, melyek a legnagyobb szárazságban is egészen ki nem száradnak, de vizök a Körösnek állása szerint árad vagy apad, nevezetesen van egy a gerendás pusztán, melyen olykor-olykor tölgyfalevelek úszkálnak, holott azon vidéken két mértföldnyire is alig található tölgyfa, melynek tehát a tölgyekkel koszorúzott Körössel kell föld alatt összeköttetésben lennie. Azonban a csabai vidék, jóllehet merő síkság, mindazáltal mégis nem oly unalmas a szemnek, mint némely hegységekhez szokottak képzelik, holott az egész határon a szorgalmas lakosoknak száz meg száz tanyai épületeik – melyek szinte falukat képeznek –, fehérlenek. Ezeken szokott – kivált a munka idején – egész héten lakni a csabai dolgos nép, s csak szombaton estve jó a temérdek kocsi a városba. Sőt még iskolatanítók is vannak e tanyákon, többnyire Felföldről ide került tanítók és mesteremberek, kikhez néha 30–40 tanyai gyermek is eljár. Nagy hasznára van Csabának az északi oldalon lévő Körös csatornája, melyet magok a csabai lakosok ástak, s mely a békési szőlőknél a Fehér-Körösbe szakad. A mélt[óságos] uradalom ezen szorgalom jutalmául, az úgynevezett Nagy-rétet engedte a csabaiaknak, úgy, hogy ezen 3561 holdnyi kaszáló helytől, a földesúri jog elismerése végett, csak 0 p. forintot fizettek évenként; azonban az 1845-ik telekszabályozási egyezségben örökösen a csabaiaknak esett. Ezen nagy rét és a csatorna, tartja el Csabát rákkal, pióccával, potyka, harcsa, csuka és keszege halakkal, s a fölöttök repkedő sok ezer vízi madarak, vadrcék, vadludak, szárccsák, búvárok, gémekek, gödények, a becses kócsagok, néha hatyúk is, szép éldeletre és a vizsgálódásra tág mezőt nyújtanak az ornithológusoknak, valamint a csabai flóra is a fűvészeknek. [...]

Ami pedig Csabának árnyoldalát illeti, hogy azzal is kissé megismerkedjünk, különös előítéleteik, – melyek azonban már lassanként szűnnek –, hogy sokan pénteken nem fé-

¹ Kétszáz évvel ezelőtt született Haan Lajos (1818–1891) evangélikus lelkész, jeles egyháztörténész, az Akadémia levelező tagja. Az évforduló alkalmából *Békés-Csaba mezővárosa hajdani és mostani állapotjáról* című, Nagyvárdon 1845-ben kiadott művéből idézünk két részletet (8–12. és 12–16. o.). A szöveget a mai helyesírásához igazítottuk, címét mi adtuk. (A szerk.)

sülködnek, nem mosdanak, vélvén, hogy ezáltal a bennök rejlő köszvény kiütne; továbbá, hogy soha a szobák padlásaira a gerendákat páros számmal nem rakják, mert azt tartják, hogy amely házban azok páros számmal rakatnak, annak gazdája egy év lefolyta alatt meghal; nemkülönben hogy a csabai a hold első fertályában eret nem vágat, orvosságot be nem vesz, himlőt nem oltat, nem vet, nem ültet, nem veteményez. A gyermeket először születése napján hozzák fel iskolába, azon előítéletből, hogy jobban fog tanulni. Orvosi tanácsal élni sokan még eddig is nem szeretnek, úgy hogy többnyire a beteg gyónása alkalmával pap hívat orvost, holott megfordítva kellene történnie. Azonban a kuruzslás, mint mindenütt a tótok közt, úgy itt is mindeddig nagy mértékben üzetik. Szerzőnek is volt alkalma ezt többször tapasztalni. Egy ízben kertemben asszonyt találtam, kertem kerítéséből forgácsokat lefaricskálót, s kérdésemre: mire volna az, azon választ nyertem, hogy valami kuruzsló javasolta, férjének köszvényes tagjait rektori kerítésből faragott forgácsokkal borogatná. A mérges cinóberrel való füstölgetés is nagymértékben üzetik, kivált a köszvény ellen, minek következése az, hogy a fájdalom ugyan egy ideig megszűnik, de a fogak hamar kihullanak és az orr beesik. Úgyszintén rossz szokás a csabai parasztleányoknál divatozó arcfestés, amely – minthogy mindenféle ártalmas festékekkel szokott történni –, azon természetes következést hozza maga után, hogy az arcnak friss rózsái hamar levirítanak, s a bőr szintelen és redős lesz; úgyszintén a vasárnap délutánonkénti korcsmai táncoknak mindkét nemen lévő fiatalok általi sűrű látogatása.

FELHÍVÁS

Kalotaszeg kincsei – Jótékonysági könyvvásárlás. Díszes kivitelű, színes, 96 oldalas kis fotóalbumot adott ki a nagyváradi Duran's Kiadó magyar, román és angol nyelven 2016-ban *Kalotaszegi végeken – Templom- és életképek Magyargyerőmonostoron* címmel, Szabó Tamás és Vincze Szabolcs fotóművészek munkájának eredményeként. A kis kalotaszegi településen, Debreczeni Márton (1802–1851) bányamérnök és költő, valamint Gyarmathy Zsigáné Hory Etelka (1843–1910) író és a helyi népművészet felvirágoztatója szülőfalujában álló Isten háza XII. századi eredetű. A reformáció idején reformátussá lett „hímes” templom legszebb díszei ma a kolozsvári híres XVIII. századi festőasztalos, Umling Lőrinc által festett padok és mennyezetkazetták, a Kidei Sipos Dávid által faragott kőszószék és a Kalotaszeg népművészetét reprezentáló gyönyörű *varrottasok* (hímzések). „*Munkánk célja objektíven bemutatni a magyargyerőmonostori templomot, megmutatni az építőművészek odaadó munkásságát és művészi érzékét, ami még mai is érték. [...] Ez az album segíthet meglátni a templom rejtett szépségét, a szószék gyönyörű faragásától egészen a torony harangjáig*” – olvashatjuk a szerzők ajánlásában. • Az album 2000 Ft-ért megvásárolható folyóiratunk szerkesztőségében (1053 Budapest, Magyar u. 40.). Érdeklődni, az átvételt egyeztetni debreczeni@hnm.hu címen vagy a 06-20-770-87-40 számon lehet. A bevétellel a magyargyerőmonostori tájház rekonstrukciós munkálatait kívánjuk segíteni.